

Det man ser och det man inte ser¹

FRÉDÉRIC BASTIAT

Det ligger en förrädisk enkelhet i argumentationen bakom marknadsregleringar. Det man direkt ser som en reglerings effekter är hur kapital dirigeras till den plats där det gör som mest nytta. Men det förrådiska i resonemanget ligger i det man inte ser – att varje reglering alltid innebär en förlust för samhället som helhet.

I ekonomin ger en handling, en vana, en institution, en lag, inte bara en effekt, utan en hel serie av effekter. Av dessa effekter är det bara den första som är omedelbar; den visar sig på samma gång som sin orsak, och man ser den. De andra följer först senare, och man ser dem inte. Man får vara glad om man förutser dem.

Det finns egentligen bara en skillnad mellan en dålig och en bra ekonom: den dålige nöjer sig med den synliga effekten, medan den gode räknar med både den synliga effekten och de som måste förutses.

Men den här skillnaden är enorm, för det är nästan alltid så att när den omedelbara konsekvensen är förmånlig, så är de senare konsekvenserna förödande, och vice versa. Därav följer att den dålige ekonomen strävar efter ett omedelbart gott som följs av ett större ont. Den gode ekonomen däremot strävar efter ett större gott på lång sikt, till priset av något litet ont idag.

Det är för övrigt likadant med hälsa och moral. Det är ofta så att ju godare den första frukten är av en vana, desto bittrare är de senare. Ta till exempel missbruk, lättja, slöseri. När en person lockas av den effekt han ser, och inte har lärt sig urskilja dem man inte ser, så ger han sig hän åt dåliga vanor, inte bara på grund av läggning, utan medvetet.

Det här förklarar människans av nödvändighet svåra utveckling. Okunskapen omger hennes vagga, därför styr hon sina handlingar enligt deras första konsekvenser, de enda hon kan se i början. Det dröjer länge innan hon kan ta med de andra i beräkningen. Två mycket olika lärare lär henne den läxan: erfarenhet och förutseende. Erfarenheten är effektiv men brutal. Den lär oss alla konsekvenser av en handling genom att låta oss känna dem, och vi kan inte låta bli att lära oss att elden bränner, när vi väl har bränt oss. Om möjligt skulle jag vilja ersätta den här hårde läraren med en mildare, nämligen förutseendet. Därför ska jag undersöka några olika ekonomiska fenomen och deras synliga respektive osynliga konsekvenser.

I. Den krossade fönsterrutan

Har ni någonsin sett den gode medborgaren Jacques Bonhomme² ilska när hans ohängde son har råkat krossa en fönster-

ruta? Om ni har sett den kalabaliken så har ni säkert konstaterat att alla närvarande, om de så är så många som trettio, säger samma sak för att trösta den stackars ägaren av glasrutan: »Inget ont som inte för något gott med sig. Det är sådana här olyckor som håller industrin igång. Alla har ju rätt att försörja sig. Vad skulle glasmästarna göra om det aldrig gick sönder några glasrutor?«

Bakom det tröstande talet ligger en hel teori som förtjänar att avslöjas i det här enkla fallet, eftersom exakt samma teori tyvärr styr de flesta av våra ekonomiska institutioner.

Antag att det kostar sex francs att reparera skadan. Om man då vill säga att olyckan gör glasmästarindustrin sex francs rikare, och uppmuntrar industrin med den summan, så håller jag med. Jag säger inte emot på något vis, det är ett korrekt resonemang. Glasmästaren kommer, gör sitt jobb, får sex francs, gnuggar sina händer och välsignar i tysthet det hemiska barnet. Det är det man ser.

Men om man på grund av detta drar slutsatsen, som man så ofta gör, att det är bra att man har sönder fönster, att det får pengarna att cirkulera, då måste jag ropa: stopp där! Er teori begränsar sig till den man ser, den glömmer bort det man inte ser.

Man ser inte att vår medborgare, efter att ha lagt sex francs på en sak, inte kan lägga dem på något annat. Man ser inte att om han inte hade behövt köpa en ny ruta, hade han köpt till exempel ett par nya skor eller en ny bok till sitt bibliotek. Kort sagt, han hade använt sina sex francs till något som han nu inte kan göra.

Låt oss nu titta på näringslivet som helhet. Det krossade fönstret berikar glasmästarindustrin med sex francs; *det är det man ser.*

Om glaset inte hade gått sönder hade vår man berikat skomakarbranschen (eller vilken annan som helst) med sex francs. *Det är det man inte ser.*

Och om man tar med i beräkningen både *det man inte ser*, därför att det är en negativ faktor, och *det man ser*, därför att det är en positiv faktor, så borde man förstå att det för näringslivet som helhet, eller för nationens arbetsmarknad, inte spelar någon roll om glasrutor går sönder eller inte.

Låt oss nu titta på Jacques Bonhomme.

I den första hypotesen, den med det krossade fönstret, gör han av med sex francs och kan njuta av ett helt fönster. Det är varken mer eller mindre än innan.

I den andra, den där inget fönster krossas, skulle han ha betalat sex francs för ett par skor, och hade då haft nöjet av både ett par nya skor och ett helt fönster.

Jacques Bonhomme är ju en del av samhället, och räknar man samhällets samlade arbete och tillfredsställelse, så måste

*»stopp där!
Er teori
begränsar sig
till den man
ser, den
glömmer bort
det man inte
ser«*

Slaget om friheten

Ignorans, det är det intuitiva omdömet av den växande nya internationella vänsterrörelsen. Denna »nya« rörelse som verkar helt ha brutit med den seriösa traditionen inom socialistisk idétradition. De tidigare försöken att påvisa faktiska orättvisor i samhället genom att visa på fakta och med hederliga argument påvisa brister har inte fått sin fortsättning i denna neosocialistiska »aktivism«.

Det underifrånsperspektiv som tidigare varit ett gemensamt fundament för socialister, men även inom libertariansk idétradition, är borta. De huv- och maskbeklädda aktivisterna revolterar snarare mot sina medel- och höginkomsttagare till föräldrar, än mot samhället. Det är stenkastande Östermalmsbrats i Ralph Laurentrojor och Dr Martens, som inte nog kan visa sin värdighet att inträda i den socialistiska gemenskapen. När de krossar fönsterna på statliga Nordea för att visa sitt vurmande för gemensamt ägande måste man dock fråga sig om de har sina premisser klara för sig.

Arrogans. Den äldre socialiströrelsen hade genomtänkta åsikter och ett patos för sin idé. De vänsterintellektuella förmligen kastade sig över meningsmotståndares argument för att »förgöra« dem. Med argument, argument och åter argument. Denna resonerande vänster var svårforcerad och ärlig. Den brann för att riva förtryckande strukturer och föra fram de socialistiska idealen. Den accepterade på något sätt att »uppplusta« hade en annan åsikt, även om åsikterna i sig inte var acceptabla.

Den nya vänstern bryr sig inte. Den är ignorant och oförstående inför andra än de egna. Helt sonika bryr de sig inte, som den gamla vänstern gjorde. Denna arrogans för intellektet och idéers slagfärdighet genomsyrar de yngre generationernas, välfärdsstatens barns, inställning till värden och världen. Denna neovänster har i allt väsentligt lämnat tanke, förstånd och sans bakom sig.

Den lärda socialismens dagar är över. Den nya vänstern är inte intresserad av att ta del av stora socialistiska tänkares idéer. *Marx, Rosenberg, Gramsci* och *Bakunin* står inte i bokhyllan. Den nya vänstern har inte ens orkat ta sig igenom det 35-sidiga kommunistiska manifestet.

I stället förfaller man till blint floskelkastande i tid och otid. Och våld.

Extrémism. Den mekaniska upprepningen av tomma fraser och slagord leder tveklöst till en ohejdad och farlig extrémism. Den som inte ägnat sin filosofi eftertanke och tagit flera idéer under övervägande blir blind i sin tro – och kan följa en ledare i döden.

I den nya vänstern väljer man att utan reflektion upprepa ogenomtänkta floskler tills de blir »sanningar«. Gärna i grupp på någon ledares befallning, eller i massor. Och högljutt (som på Hitlers massmöten). Helst enas man i tusental på Göteborgs gator med gatsten och ansiktsmasker utan att veta vad man egentligen protesterar emot.

Libertarianskt Forum

www.libertariansktforum.org

Redaktör och ansvarig utgivare
Per Bylund

Frekvens
5 nr/år (90 kr)

Redaktionssekreterare
Thord Swedenhammar

Postgiro
26 49 95-2

Redaktion
Ebba Swedenhammar

ISSN
1651-744x

»Öh, EU:s nyliberala politik liksom...«

Få uppsöker den lokala socialistiska studiecirkeln, där man över en kopp ekologiskt kaffe diskuterar skillnaderna mellan Marcuses respektive Marx och Engels beskrivningar av vad som sedermera kommit att kallas »marxism«.

Idéer har i alla tider påverkat samhället i ena eller andra riktningen. Marx och socialismen har i allra högsta grad haft en inverkan på utvecklingen, och arvet från dessa tankar präglar i högsta grad det moderna samhället av idag. Idéer om påtvingad jämlikhet och statens järnhand, som vänstern stått bakom, fört fram och försvarat, är en anledning till dagens ofrihet.

Att vänstern lyckats är ett direkt resultat av att dess idéer är välformulerade och på ett korrekt sätt påpekat ojämlikhet och orättvisor. Den har varit relativt hederlig i sin argumentation.

Den socialistiska tanken om klassernas ständiga kamp och statens slutliga sönderfall i jämlik kommunism är dock inte möjlig att realisera i en verklighet befolkad av individer. Därför går vi idag mot statens slutliga upplösning. Socialismen har visat sig vara en självuppfyllande profetia, men med motsatt orsak och verkan. Socialismen leder till statens sönderfall, medan kapitalismen är vårt enda hopp om frihet och välstånd.

Dagens aktivism inom vänstern är ett direkt resultat av idéernas tydliga genomslag i samhället. Den socialistiska rörelsen har lyckats – man har genomfört sin agenda om välfärd åt alla genom statens försorg.

Den enorma välfärdsstaten är dock ständigt ett misslyckande, och förefaller bli än mer ett misslyckande ju mer tid som förflyter. Den är inte till gagn för någon, allra minst de »svaga«, som den är ägnad att frälsa. Staten tvingas genom sitt misslyckande att anamma en direkt ohälsosam statskapitalism i ett desperat försök att få kontroll över nationen och folket. Vi ser i dag hur den svenska staten väljer att flytta verksamhet från offentlig sektor till starkt reglerade och hårt beskattade företag. På samma sätt sätter EU upp enorma murar mot omvärlden och arbetar för en ökad men reglerad inre rörlighet.

När den amerikanske neomarxistiske profeten Immanuel Wallerstein talade på Lunds universitet i oktober siade han om kapitalismens snara fall. Precis som Karl Marx gjorde 150 år tidigare. Skillnaden är att Wallerstein antagligen har lika mycket rätt som Marx hade fel.

Den fria, internationella kapitalism som rådde på mitten av 1800-talet kan endast leda till välstånd och frihet. Den är helt baserad på frivillighet och kan därför inte av sig själv falla sönder, de band den bundit är spontana och för samtligas vinning. Marx hade fel.

Libertarianskt Forum utökar!

Med detta nummer firar Libertarianskt Forum ett år som tidskrift. Under denna tid har vi introducerat Mr Libertarian för en svensk publik och givit Ludwig von Mises förnyad uppmärksamhet i Sverige. Dessutom har vi gjort ledande europeiska libertarianska tänkare tillgängliga på svenska. Och inte minst skapat ett forum för svensk libertariansk idéutveckling och debatt.

Vi går därför in i 2004 fulla av tillförsikt och utökar vår utgivning med ett extra sommarnummer. Men till samma pris – bara 90 kr/år!

Glöm inte att förnya din prenumeration.

Statskapitalismen under 1900-talet och i dagens 2000-tal skördar i stället offer varje dag. Den bygger på ett fundament av ständig kamp mellan tvång (stat) och frivillighet (marknad). Den kommer att falla för eget grepp – under sin egen tyngd. Wallerstein har rätt.

Vänstern borde lära av historien och misstagen. Det är främst idéer som förändrar samhället, inte ett gäng stenkastande, bortskämda ungdomar i Göteborg. Den idé- och historielösa nyvänstern kommer att följa sin skapelse i graven. Deras desperation leder inte till socialismen, den leder till socialismens död.

Historiens lärdom är enkel: de idéer som formulerar ett frihetsbudskap mest aptitligt, får forma morgondagens samhälle. Socialismens idé fördes fram i en tid då liberaler tvekade om vidare reformer och negligerade samhällets mest utsatta. Därför segrade socialismen.

I dag är socialismen en beprövad idé. Som filosofi är den för varje dag än mer död. Dess frihetsbudskap, staten som medel för frälsning, står framför oss i form av enorm skattebörda och ständigt svikna löften.

Den libertarianska tanken om varje människas okränkbarhet är den enda idétradition som kan axla den fallna manteln. Det är den enda filosofi som har en lösning, en radikal agenda för frihet och välbefinnande. Det libertarianska underifrånperspektivet är smakfullt och dess frihetsidé kraftfull.

Libertarianismen har en lång historia av stora tänkare, som fört fram dess idéer med stor skicklighet. Den franske nationalekonomen och parlamentarikern *Frédéric Bastiat* tillhör de allra skickligaste. Hans enkla framställningar av det självklara, spetsat med ett stort mått av humor, är enastående. I mästestycket »Det man ser och det man inte ser« argumenterar han med lätthet och skarpsinne för de ekonomiska och moraliska vinsterna med en oreglerad handel.

Nämnd essä är huvudattraktionen i detta nummer av Libertarianskt Forum.

Dessutom diskuterar *Thord Swedenhammar* två universalistiska ideologiers kamp som orsak till det kalla kriget. Han efterlyser en mer nyanserad syn på USAs roll.

Den amerikanske immaterialrättsjuristen *Richard D Fuerle* skriver om sin nya bok om naturliga rättigheter. Avsikten med den nya rättighetsteorin är att överbrygga de begränsningar som finns i andra teorier.

Och vår nya artikelserie »Statens paradoxer« diskuterar staten och friheten. Hur ser etatisterna på stat och frihet?

Per Bylund, redaktör

I detta nummer:

DET MAN SER OCH DET MAN INTE SER <i>Frédéric Bastiat</i>	1
IDEOLOGIERNA ORSAKADE KALLA KRIGET <i>Thord Swedenhammar</i>	11
EN NY RÄTTIGHETSTEORI <i>Richard D Fuerle</i>	14
STATENS PARADOXER 1: FRIHETEN	16

I nästa nummer...

...diskuterar NATHANIEL BRANDEN hur dagens studenter tenderar att förfalla till mysticism och irrationalism. KEN SCHOOLLAND diskuterar »Den fria marknadens moral«, och hur marknaden löser problem på bästa sätt. WENDY MCELROY ger oss sin definition av »stat« och »samhälle«, samt begreppens historiska innebörd.

Vi fortsätter dessutom vår presentation av illusionen om staten som garant för älskade värden i fortsättningen på serien »Statens paradoxer«.

Du kan också läsa fortsättningen på BASTIATS »Det man ser och det man inte ser«.

Och en hel del mer.

»Där makten finns,
där finns ingen frihet.«

Peter Kropotkin

ANNONS

Laissez Faire Books

» Books As If Freedom Mattered «

Libertarianskt Forum har inlett ett samarbete med den amerikanska bokhandeln Laissez Faire Books (LFB), som ger Libertarianskt Forums läsare **10 %** återbäring på varje bokköp—oavsett andra erbjudanden.

Gå till LFBs hemsida direkt från www.libertariansktforum.org/lfb när du ska göra ditt bokköp. Skicka sedan en kopia på din orderbekräftelse till red@libertariansktforum.org med uppgift om kontonummer, så får du återbäringen till ditt konto!